

Nyelvehagyott-e?

Magyar könyvtárosok találkozója Kárpátalján

„Hazámtól távol / Hozzád sírközelben / Tőled kérdezem, / mi végre hát? / S nem mondtad, / hogy ezerszer jaj / a nyelvehagyottnak, / mert biccen a szó már / a száj szögletén.”

(Vári Fábián László: *Illyés Gyula fejfája előtt*)

Tudjuk-e ma Magyarországon, mit is jelent ez a szó: Kárpátalja? Hol a helye ennek az újkeletű fogalomnak történelmi tudatunkban – és Európában? Segítségül *S. Benedek András: Tettenérhető történelem* c. művéből idézem: „Az I. világháború után többé-kevésbé mesterségesen körülhatárolt új geopolitikai egységet az elmúlt hét évtized során neveztek Ruszka-Ukrajnának, Ruszinszkonak, Ruténföldnek, Podkárpatyjának, Kárpátoroszországnak, Kárpátontúli, illetve Kárpát-Ukrajnának. A ma Ukrajnához tartozó terület mostani hivatalos neve: Kárpátontúli terület, a történelmi Magyarország terminológiája szerint Északkelet-Felvidék, ma Kárpátalja”. Ezen a mintegy 13 000 km² nagyságú területen 1989-es adat szerint 155 711 magyar nemzetiségű, 166 700 magyar anyanyelvű él.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Olvasószolgálati Szekciója 1994. május 13-15-én közös szervezésben a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületével és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel (KMKSZ) Kárpátalján, annak egyik kulturális központjában, Beregszászon szakmai tanácskozást szervezett a határon innen és túli magyar könyvtárosok számára. A tanácskozás témája a kárpátaljai magyarság olvasási szokásainak vizsgálata, könyv- és szakkönyvellátottsága, identitástudata, a kétnyelvűség problémáinak megvitatása volt. *Vári Fábián László* szavaival szólva az, hogy nyelvehagyott-e a Kárpátalján élő közel 170 000 magyar.

Kincs Gábor, Beregszász fiatal alpolgármestere köszöntötte a konferencia résztvevőit, a 25 magyarországi és mintegy 100 kárpátaljai magyar könyvtárost, pedagógust. Köszönetet mondott a két könyvtáros egyesületnek, amiért Beregszászon került megrendezésre a konferencia. Szavai szerint a város mindent megtesz annak érdekében, hogy könyv kerüljön az emberek kezébe, de nagyon nehéz helyzetben vannak. A magyar könyv eladására nincs üzlet. Rendkívül fontosnak tartja, hogy legyen mit olvasni, legyenek napilapok, és az emberek meg tudják azokat fizetni, mert ma ez szinte lehetetlen. A város nevében megköszönte a magyar könyveket, amelyeket szekciónk hozott az itteni könyvtáraknak.

Kocsis István, szekciónk elnöke a konferencia megnyitójában szólt korábbi határainkon túli, székelyföldi, felvidéki, burgenlandi útjainkról, ahol a határainkon túl élő magyarság olvasási szokásainak vizsgálatán keresztül megismerkedtünk az ott élő magyarság olyan értékrendjeivel, mint magyarságtudat, nemzetiségi azonosságtudat, anyanyelv és kétnyelvűség, jövőkép.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség részéről *Kiss István*, a KMKSZ

beregszászi járási alelnöke köszöntötte a résztvevőket. Szerinte a könyvtárosokra óriási felelősség hárul, missziót végeznek, ízlésformálásuk nagyban befolyásolja az olvasó embereket. Csak legyen mit olvasni, mert lassan nincs mit. A magyar lapok megfizethetetlenek, új kiadványokhoz pedig csak adományokból jutnak.

Dr. Nagy Attila, az Országos Széchényi Könyvtár KMK osztályvezetője, szekciónk tagja, egyike azoknak a szerzőknek, akik a „Magyar olvasáskultúra határon innen és túl” címen megjelent kötetet készítették. A tanulmányhoz a felmérések, a vizsgálatok Székelyföldön, Csallóközben készültek, jelenleg Burgenlandban, Kárpátalján, a Vajdaságban és Magyarországon szakközépiskolákban, középiskolákban folynak arról, hogy ezek a fiatalok mit gondolnak a világról, a saját jövőjükéről, olvasmányaikról. Összevethetően Székelyföldtől a Csallóközig, a Vajdaságban, Kárpátalján vagy Magyarországon hasonlóan válaszoltak ezekre a kérdésekre. Olvasmányaink kapaszkodót, irányt adnak. Megkapaszkodni a hagyományokba alapvető emberi szükséglet. Egy nép kultúrája a nép összetartó ereje. *Dr. Nagy Attila Németh Lászlót* idézte: „A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem valami életet szabályozó elv, amely egy embercsoport minden tagjának belső mágnese, irányítója”. A könyvtárba járó, az olvasó ember bekerül abba a mágneses erőterbe, ami a magyar kultúra. Hála ennek az erőrendszernek, itt is, a legnehezebb körülmények között is létezik a magyar kultúra összetartó ereje. A vizsgálatok sok különbözőséget is kimutattak. Arra a kérdésre, hogy mit vársz egy jó regénytől, Erdélyben az volt a válasz, hogy példát állítson, igazoljon. Magyarországon az, hogy szórakoztasson. Kárpátalján mindkettőt fontosnak tartják. Arra a kérdésre, hogy mit jelent magyarnak lenni, van-e a magyarságnak jövője, a székelyudvarhelyi fiataloknál a megmaradni akarás dominált. Mi, magyarok tele vagyunk pesszimizmussal, kishitűséggel. A kárpátaljai fiatalok sokkal tisztábban fogalmazznak a magyarságtudatról. Büszkéek arra, hogy magyarok, hogy tovább adhatják amit a szülőtől, nagyszülőktől kaptak. A lektúr még nem nagyon van jelen Kárpátalján. De ha ideérne, nem tiltani kell, hanem az értékeset olvastatni, megismertetni. Szülőként, pedagógusként, könyvtárosként az immunreakciót a lelkekben kell kiváltani. Olvasni kell. Az olvasás arra ürügy, hogy fontos dolgokról beszéljünk. Az olvasás nem egyszerűen tudás, hanem a megmaradás, a kultúrába kapaszkodás szinonímája.

Lőrincz Líviának, a beregszászi járási könyvtárhálózat igazgatójának, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökének, vendéglátónknak előadását teljes terjedelemben közöljük.

Kecskés Edit, a városi könyvtár vezetője arról szólt, hogy az olvasást nehéz irányítani, nagyon sok függ az irodalomtanártól. Az olvasóteremben *Füzesi Magda* vezetett egy irodalmi kört, innen egy írónemzedék indult el. Könyvtárunknak 12 ezer kötet van, ebből 2000 a magyar nyelvű. Könyvekre, szótárakra, lexikonokra lenne szükségük, hogy legyen miből tanulni, tanítani.

Weinrauch Katalinnak, a gyermekkönyvtár vezetőjének beszédét teljes terjedelemben közöljük.

Kovács Ilona, a nagyberegai könyvtár vezetője elmondta, hogy a könyvtár a gyerekek második otthona. Gyermekek könyvek, meséskönyvek kellenek. Nincs játék, nincs tábla – kevés a könyv. Az idén még nem kaptak egyetlen könyvet sem.

A Nagyszőlősi Járási Módszertani Központ könyvtárosa elmondta, hogy a



Szabó Anna, a nagyberegi református gimnázium vezetője

szőlősi járás lakóinak 25%-a magyar. Jelenleg járásunkból 3 könyvtáros Magyarországon tanul. A KMKSZ segítségével remélik, hogy megalakul a járási könyvtárban egy idegen nyelvű osztály. (Ez a magyar osztály lenne.) Nagy szükségük van a könyvre és az OSZK segítségét, amit eddig kaptak, nagyon köszönik.

Tiszaújlaki kolléga: Tiszaújlak 87%-ban magyarlakta település. Amikor központosították a könyvtárakat, nem lehetett feltüntetni, hogy mennyi a magyar nyelvű olvasó, csak azt, hogy ukrán és orosz. Nem lehetett magyar könyveket vásárolni. 44 ezer kötetből csak 2500 a magyar nyelvű.

Fedák Anita Ungvárról: A területi könyvtár magyar osztálya az egyik leggazdagabb magyar anyagú könyvtár, mivel a kommunista rendszerben lehordták a pincébe a könyveket, amelyek így megmenekültek a bezúzástól. Most restaurálták és felvitték azokat az olvasóterembe. Az ungvári idegennyelvű osztály (a magyar osztály) 80%-a magyar nyelvű könyv.

Munkácsi könyvtáros: A Munkácsi Járásban 6 falu színmagyar. Két év óta egyetlen magyar nyelvű könyvet sem kapott. A nehéz gazdasági helyzetben a felnőttek ritkán fordulnak meg a könyvtárban, de a gyerekek igen gyakran. Az 1-5. osztályig nincs meséskönyv, nincs egy verseskötet. Világirodalom van, igaz, hogy nem magyar nyelven. A kéréseket nem tudják kielégíteni, hiába küldi a szülő a könyvtárba a gyereket.

Kocsis István zárszavai: A megfogalmazott gondokra, bajokra, problémákra az ajtók és a szívek nyitva állnak. Ez csak egy állomása a kapcsolatfelvételnek, ami felpezsdíti az együttműködést.

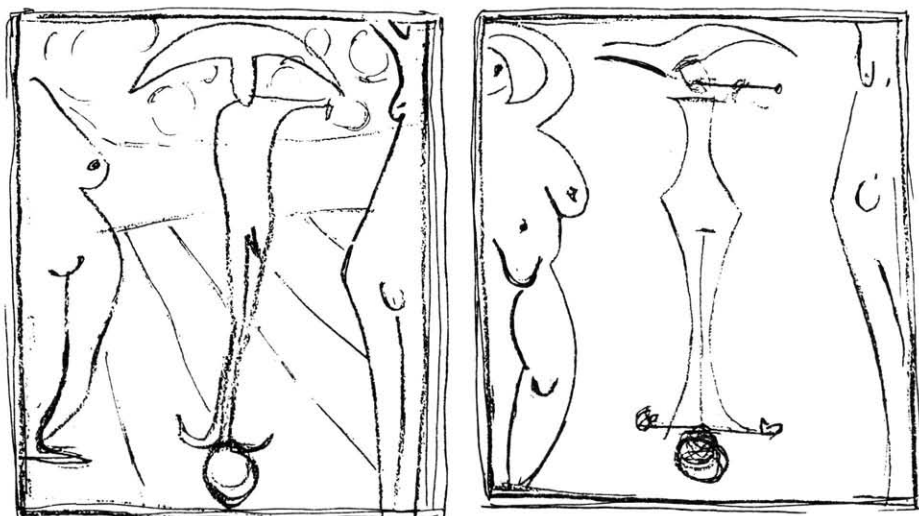
A késő délutáni órákban Füzesi Magda költővel, *Darmay Árpád* műfordító, irodalomkritikussal találkoztunk, s rajtuk keresztül bepillantást nyerhetünk a kárpátaljai magyarság múltjába és jelenébe.

Füzesi Magda a Beregi Hírlap magyar nyelvű kiadásának szerkesztője. 1967-től publikál a kárpátaljai magyar kiadványokban. Tagja az Ukrán, és 1990-től a Magyar Írószövetségnek. *Útban hazafelé* c. kötetéből felolvasott

verseiből az 1944. október 8-án Kárpátaljáról elhurcolt és elpusztult több mint 25 000 magyar férfinak állít emléket, akik soha nem tértek vissza a „háromnap” munkából, amiről először az 1989-ben készült „Csonka Bereg” c. filmben hallhattunk. Dalmay Árpád, a KMKSZ Beregszászi Járási Szervezetének elnöke az 1990 óta bekövetkezett politikai változásokról beszélt. Arról, hogy megpróbálnak valamit változtatni ennek a szerencsétlen sorsú városnak a helyzetén. A KMKSZ Beregszászi Járási Szervezetének 7-8000 tagja van. Maga a szövetség 1989. február 26-án jött létre kb. 500 fővel. Feladatuk az anyanyelv ápolása, a magyarság ápolása, a kultúra fejlesztése. 1989 szeptemberében a magyar autonómia igényével elsőként léptek fel. A lakosság 84%-a szavazott arra, hogy magyar területi autonómiát követel. Nemcsak a Beregszászi Járás, hanem a magyarok területek is ide tartoznának, a hivatalos nyelv a magyar lenne, a feliratok magyarul lennének. Az itt élő ruszinnok és ukránok is támogatták ezt az elképzelést. Népszavazás döntött Beregszász nevééről is. 1989-ig Beregszász nevét leírni újságban, rádióban kimondani magyarul nem lehetett. 1989-ben az ukrán törvény kimondta, hogy a település ukrán nevét le lehet írni magyar betűkkel. Nem nyugodtak bele, hogy magyarul is Beregovo legyen, 85% a Beregszász névre szavazott. Ma oroszul és ukránul is Beregszász a város neve. Néhány falu nevét is sikerült visszaváltoztatni.

A járásban a tanácsok épületén az ukrán zászló mellett kinn van a magyar zászló is. Visszaállították az 1944 előtti utcaneveket. Kultúrával és kultúrátlan politizálnak. Együttműködnek a különböző szervezetekkel. A Beregszászi Járásban sok vezető magyar vagy magyar érzelmű. Más a helyzet Ungváron és Munkácson, ahol a vezetés ukrán. 1944-ben a magyar gimnáziumot bezárták. Amit még a cseh megszállók sem tettek meg, a gimnázium gyönyörű könyvtárát az ukránok 1944-ben elégették. Itt ma is ukrán iskola van. Most szeretnék a régi gimnáziumot visszaszerezni. Létrejött a beregszászi Illyés Gyula Magyar Színház, Magyar felsőoktatási intézmény létrehozását is tervezik. Általános iskolai oktatás volt 1953-tól, közép- és szakközépiskolai is. Ezeknek van magyar osztálya, még az egészségügyi szakiskolában is indult magyar csoport, de magyar nyelvű főiskola Kárpátalján nem volt. Magyarul csak Kievből magyar szakon, és csak a magyar irodalmat tanulták magyarul, minden mást ukránul. Ma 200 fiatal tanul Magyarországon. De akik Magyarországon tanulnak, nem jönnek vissza. Ha a népet elhagyja az értelmisége, elveszíti gyökereit. A megoldás, hogy Kárpátalján kell magyar főiskolát létrehozni. 1994. szeptember 1-től a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett főiskoláját fogják beindítani. Tervezik egy magyar ház létrehozását is. A terv elkészült, telket is kaptak hozzá, de nincs rá pénz, az építkezésből még semmi sincs. Beregszász és a járás öt év alatt 3 szobrot és 18 emléktáblát emelt magyar nagyjainak. A KMKSZ a szociális problémákat is felvállalja. Egy szociális alapítvány létrehozásán fáradoznak. A Máltai Szereletszolgálat segítségével használt ruhákat, könyveket, élelmiszer segítséget nyújtanak a rászorulóknak. 1990 óta szól a déli harangszó Beregszászon, addig (mint mindenütt Kárpátalján) ez is tiltva volt.

Másnap egy kisebb kárpátaljai körútra indultunk. *Munkácson* megtekintettük a Rákóczi szabadságharc legendás szimbólumát, a szinte teljes egészében fennmaradt munkácsi várat. Károly Róbert, a Hunyadiak, a Rákócziak, a Báthoriak lányomai haladva jártuk be a renoválás alatt álló, páratlan szépségű erődítményt. Az Ung völgyében fekvő *Ungváron* is tettünk egy rövid



sétát. Az ungvári vár, a barokk püspöki palota és székesegyház, a város lepusztult, de mégis figyelemre méltó belvárosa, a csodálatosan szép barokk görögkatolikus székesegyház és a református templom megtekintése feledhetetlen élmény volt. A kárpátaljai magyarság 70-75%-a református vallású. 1944-ben Kárpátalja összes református lelkészét munkatáborba hurcolták, hasonlóan a katolikus vallás papjaihoz. A kárpátaljai egyházakat évtizedeken keresztül a közösség tartotta meg. Ma a református egyház 81 hitközségét 22 pap látja el. Az ungvári református templomban megtekinthettük a páratlan értékű egyházi könyvtárat, amelyet megmenekítették a pusztulástól, és *Hadar Piroska* odaadó munkájának köszönhetően azt tervezik, hogy a történeti kutatások szempontjából egyedülálló dokumentumokat katalogizálva, feltárva, a kutatók számára is megnyitják.

Délután a kárpátaljai magyarság történetének legtragikusabb helyszínén álltunk meg. *Szolyván*, ahol az 1944. október 8-án háromnapos kényszermunkára elhurcolt és soha vissza nem tért 18-50 éves férfiak közül több mint 20 000 ember lágertemetőjét tárták fel 1990-ben. A KMKSZ a tömegsír helyén emlékpark létrehozását tervezi, ahol az 1990. november 24-én felállított alapkőnél az elhunytakra emlékezve, önkéntelenül felcsendült a magyar himnusz.

Vasárnap a Beregszászi Járás legszebb magyar könyvtárába, a *nagyberegi könyvtárba* látogattunk el, ahol pogácsával és borral vártak bennünket. Nagyberegen a könyvtár épületében elkezdte működését az első református egyházi iskola is, a Sárospataki Református Kollégium támogatásával. *Szabó Anna*, a Sárospatakról tanítani átjáró iskola vezetője megmutatta a diákok tanul- és szálláshelyét is. Leveléből, melyet egyik kollégámnak küldött, hozzájárulásával, idézek: „Kedves Rózsa, itt vannak a kollégáid, velük üzenek. Vajon mi van az ígért könyvekkel? Tanárookra is szükségünk lesz: történelem, német, zene, matematika, biológia”. És látva a két polnyi könyvet, melynek felét saját pénzén, tanári fizetéséből vásárolta, a másik húsz könyvet az OSZK-tól kapták, hallgatva kérését, hogy legnagyobb segítségként könyvre

van szükségük, megerősödött mindegyikünkben az elhatározás, hogy hazaérve tennünk kell valamit, ki-ki a saját lehetőségei szerinti könyvtári szervezésben vagy egyéni akcióként. Hiszen utunk minden állomásán a nehéz sorban élő, nagy szükségét szenvedő emberek egyetlen kérése az volt, hogy könyvet küldjünk, mert megvásárolni nem tudják, hozzá nem juthatnak. Hiszen az átlagos, 1000,- Ft-nak megfelelő fizetés összesen csak 3 kg hús és 6 kg kenyér ára.

Visszaindulásunk előtt a Nagyberég határában lévő halastó partján elköltött közös ebédünk, a szalonnasütés, Weinrauch Katalinék házi bora, a savanyúkáposzta, a házisütemények, a szatyrokból előkerült mindenféle elemózsia és a mindvégig jelenlévő vendégszeretet rövid időre feledtette velünk *Fábri Zoltán* megfogalmazásában a „nyolcféle nép vergődése között élő” kárpátaljai magyarság küzdelmét fennmaradásukért.

Nyelvehagyott-e ez a nép?

Nemes Erzsébet

Optimista hitünk éltet

Szeretettel és tisztelettel üdvözlök minden jelenlévőt a magam és a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok nevében, kívánom, hogy magyarországi vendégeink ezen a rövid pár napon olyan jól érezzék magukat nálunk, mint amilyen szeretettel vártuk őket, körülményeinktől eltekintve.

Nagy megtiszteltetésnek vesszük, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Olvasószolgálati Szekciója nálunk tartja szakmai tanácskozását. Engedjék meg, hogy rövid beszámolómban ismertessem helyzetünket.

A rendszerváltás, a Szovjetunió szétesése változásokat hozott könyvtáraink életében is. Könyvtárosainkat 1945-től 1990-ig a vezetőség csak pókhálónak használta egy elferdített, hazug ideológia szellőzőnyílásaira. 1976-ban komoly gondot okozott az országszerte bevezetett könyvtári központosítás, amelynek megmutatkoztak a maga előnyei és hátrányai is. Évek során azon ügyködünk, hogy tökéletesítsük munkánkat a központosítás szabályainak megfelelően. Ez a felduzzasztott számadatok miatt, hol sikerült, hol nem. Mindenki előtt ismeretes, hogy nálunk a könyvtárak és általában a művelődés és a kultúra a legalacsonyabb állami támogatást kapta és kapja. A könyvtárosság nálunk, mint alacsony fizetésű foglalkozás könnyen hozzáférhető volt, ezért képesítés nélkül is alkalmaztak könyvtárosokat, akik később elvégezték a művelődési szakközépiskolát levelező tagozaton, orosz vagy ukrán nyelven. Diplomaszerezés után sem valami színvonalas tudásról tettek tanúbizonyságot. Nem a bizonyítványomat szeretném ezzel magyarázni, csak azt, hogy a Beregszászi járásban 88 könyvtárosból csupán 4-nek van felsőfokú szakképesítése, 77-nek szakközép- és 7-nek csak középiskolája.

Könyvtárainkban minden nyilvántartás, tanácskozás, továbbképzés, gyakorlati foglalkozás évek hosszú során egyetlen magyarul kiejtett mondat nélkül folyt. Minden hivatalosan papírra vetett szó csak orosz vagy ukrán lehetett. Magyar nyelvű szakirodalmunk nem volt.

A magyar nyelv a volt Szovjetunióban deklaráltan egyenjogú volt a többi nyelvvel. Ez a nyelvi egyenjogúság azonban féloldalú volt: a kommunista párt

tömegkommunikációs igényeinek kielégítését, eszméinek terjesztését volt hivatva szolgálni.

Állami intézményekbe – az iskolákat és médiumokat kivéve – a magyar nyelvet be nem eresztették. Így a magyar nyelv használatának tere erősen beszűkült, s ma is, a magyar községekben is, csak társalgásra, a mindennapi élet dolgaira, a magánszférára korlátozódik. Ezért van az, hogy mi kárpátaljai magyar könyvtárosok sem anyanyelvünkön, sem oroszul, sem ukránul nem tudunk tökéletesen. Eredménynek tartjuk már azt is, hogy erről az 1992-ben megalakult Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete (KMKE) közgyűlésén a magyar könyvtárosok magyarul szólhattak. Az évente 1-2 alkalommal megrendezendő vándorgyűléseinken problémáink feltárásával és megoldás-kereséssel foglalkozunk. Tagjaink száma 102. Többsége a beregszászi, nagyszőlősi, ungvári, munkácsi járásokból, de csatlakoztak hozzánk Técső, Aknaszlatina, Visk, Huszt magyar könyvtárosai is.

Tapasztalatom szerint a mi könyvtári munkánkban mindig a számadatok domináltak, akár valóságok voltak, akár valótlanok. Egyedüli bizonyított adat a könyvvállomány és annak összetétele. Járásunkban 85 ezer lakos van, ebből 59 ezer magyar, 49 településen 47 közművelődési könyvtárral, melynek az összes könyvvállománya 660 732; ukrán nyelven – 150 090, azaz 22,7%; orosz nyelven – 313 741, azaz 47,7%; magyar nyelven 196 294, azaz 27,6%. Egy lakosra az összállományból 8,8 könyv jut, egy magyar lakosra 3,3 magyar nyelvű könyv.

Könyvvállományunk nyelvek szerinti összetétele önmagáért beszél, és a Beregszászi Járás könyvtárai – a más magyar települések könyvtáraihoz viszonyítva – még az első helyen állnak. De mit is várhattunk mást 40 éven keresztül, ha 1945. június 23-án a Kárpátaljai Magyar Munkásújságban ezt olvashattuk: „Befejezték az ungvári városi könyvtár magyar könyvvállományának felülvizsgálatát. A fasiszta szerzők műveinek kiselejtezése után a könyvtárat átadták rendeltetésének. Ilyen felülvizsgáláson esik át a vidék valamennyi városi és falusi könyvtára” – ez szinte a teljes magyar könyvvállomány felszámolását jelentette. S ez az úgynevezett felülvizsgálás, szelektálás ismétlődött napjainkig. Csak példaként említeném: A 80-as évek elején megrendeltünk egy gyönyörű kötetet 10 példányban *Erato (A világirodalom legszebb szerelmes versei)* címmel. Alig vettük nyilvántartásba, amikor sürgős rendelkezésre a megyei hatalmasok a begyűjtésüket és megsemmisítésüket írták elő. Utólag derült ki, hogy egyeseknek nem tetszettek az illusztrációk.

Sok magyar irodalmárunk áttelepült Magyarországra, de akik itt maradtak, hosszú ideig kényszerű hallgatásra ítéltettek. Most azonban büszkék vagyunk íróinkra, költőinkre – *Balla D. Károlyra, Nagy Zoltán Mihályra, Füzesi Magdára, Vári Fábián Lászlóra, Kecskés Bélára*, hogy csak egy néhánynak említsem a nevét.

A 60-as évekig a megyei és a járási lapokon kívül más magyar lap nemigen jelent meg könyvtárainkban. Ezek az ukránból fordított *Kárpáti Igaz Szó, Kárpáton túli Ifjúság* és a *Vörös Zászló* (ma: *Beregi Hírlap*). A Kárpáti Kiadó gondozásában magyar nyelven megjelenő könyvekből könyvtáraink 150-300 példánnyal rendelkeznek, ezek főként társadalompolitikai, szépirodalmi, műszaki, mezőgazdasági, turisztikai és tájismereti jellegűek. Az utóbbi időben változott a helyzetünk e téren. Hála *Dupka Györgynek* és munkatársainak, az „Intermix” kiadó minden termékét több példányban, díjmentesen eljuttatja könyvtárainkba. Ha számokban akarom kifejezni az évenkénti



Dr. Nagy Attila a beregszászi járási könyvtárban

könyvvállomány minden nyelvű gyarapodását járásunkban, akkor 1990-ig 30-35 ezer a példányszám, azóta 2,5 ezer, illetve 3 ezer példányt tudhatunk magunkénak évente. Magyarajkú olvasóink száma a 70-es években nőtt a legmagasabbra, amikor engedélyezték 5-10 (előre megnevezett) magyarországi újság és folyóirat megrendelését a könyvtárainknak.

A most kialakult gazdasági válság miatt a magyarországi kiadványokhoz, folyóiratokhoz, napilapokhoz nem tudunk hozzájutni. A kárpátaljai magyar nyelvű kiadványokat a könyvtárak részére nem rendelhetjük meg, mivel készpénzzel nem rendelkezünk és az átutalást a kiadók megoldhatatlannak tartják. A napokban megjelent *Lehoczky Tivadar: Beregvármegye Monográfiája* új kiadása, 4 kötetben. Könyvtárainknak égető szüksége lenne rá, de 2500 forintért került a piacra, s ez azt jelenti, hogy számunkra elérhetetlen. És ez mind a demokratikus, független Ukrajna politikájának és gazdálkodásának paradoxona, valamint az, hogy a mai napig nem véd minket törvény. Ám 1992-ben a Parlament elfogadott egy törvénytervezetet, ami a mai napig nem lépett hatályba. Mielőtt a központosított könyvtárhálózat irányelvei kiteljesedhettek volna, 1993-ban, a járási tanácsok rendeletei alapján könyvtáraink beleszólása vagy beleegyezése nélkül decentralizálták a könyvtárakat, ami szintén befejezetlen folyamat. A könyvtárak és könyvtárosok az önkormányzatok kénye-kedvének kitéve nem érezhetik szilárd talajon magukat, már az eddig sem elfogadható anyagi bázis, valamint a könyvtárellátás miatt sem, nem beszélve az évek óta ígért és most beváltott létszámcsökkenésről.

1992 októberében úgy éreztük, végre a többnyelvű és több kultúrájú Kárpátalja felsőbb köreiből, valamint az ukrán Művelődésügyi Minisztériumban megértették, többek között, hogy szükség lenne itt egyetlen magyar könyv-

tárra, megyei szinten. A Művelődési Minisztérium akkori miniszterasszonya, *Horolec Larissa* és a magyar művelődési miniszter, akkor *Andrásfalvy Bertalan* megbeszéléseinek eredményeképpen aláírtak egy jegyzőkönyvet, melynek 4. pontjában megállapodtak egy kárpátaljai magyar könyvtár megnyitásáról Beregszászon. Örömről határtalan volt, de csak volt, mert a mai napig gazdasági, valamint pénzügyi okokra hivatkozva csak ködös elképzelések vannak ennek kapcsán. Megvillant egy reménység, de most, 1994-ben is csak ez és optimista hitünk éltet. Már több mint egy éve a volt törvényszék épületének harmadik szintjét Beregszász könyvtárainak ígérték a város központjában (jelenleg műszergyár), de még egy lépéssel sem jutottunk előrébb. Könyvtári célra való áttervezésére *Urbán Lászlótól* már megkaptuk az ígéretet, csak az átépítés költségei nincsenek megoldva. Minden követ megmozgattunk itt is, de szeretnénk felhívni a magyarországi alapítványok kuratóriumait is, ha tudnak, segítsenek. A költőt, *Nagy Lászlót* idézném: „Nékem a kérés nagy szögyen / Adjon úgy is, ha nem kérem”.

A miniszterek közötti megbeszélés eredménye az is, hogy 1994 szeptemberétől 10 kárpátaljai magyar, leendő könyvtáros tanult a Budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetben, először könyvtáraink történetében. Merjük remélni, hogy ennek folytatása is lesz, így a szakember utánpótlást biztosítva látjuk. Sokkal kevésbé a könyvtárak könyvellátását, berendezését és felszerelését.

„Magyarország felfedezte Kárpátalját” négy évtizedes hallgatás és elhallgatás után – írták *Botlik József* és *Dupka György* „*Ez hát a hon...*” című könyvükben, 1991-ben. Az elmúlt 4-5 évben mi, kárpátaljai könyvtárosok szinte naponta érezzük azt az óriási változást, gondjaink egy részének átvállalását anyaországi kollégáink részéről. Köszönetünket szavakban ki sem tudjuk fejteni, egyéb lehetőségeink pedig jóformán nincsenek.

Szeretném legalább részben felsorolni szíves támogatóinkat, akik időt, fáradságot nem kímélve eljuttatják hozzánk azt, ami nekünk a legdrágább – a magyar írást – a könyvet. Azok, akiknek a neve bekerül Kárpátalja magyar könyvtártörténetébe: *Horváth Tibor*, az MKE elnöke; *Vekerdi József*, *Ottovay László*, *Beck Istvánné*, *Papp Zsuzsa* az OSZK-ból, *Juhász Jenő*, *S. Benedek András* az Országos Idegennyelvű Könyvtárból, *Papp István* a Szabó Ervin Könyvtárból, *Bereczky László*, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* c. folyóirat főszerkesztője, a *Békéscsabai Megyei Könyvtár munkatársai*, akik már második alkalommal látnak vendégül kárpátaljai könyvtárosokat a nemzetközi tanácskozáson. Köszönet a *Nyíregyházi Megyei Könyvtár munkatársainak*, valamint a *Máltai Szeretetszolgálat Magyarországi Kirendeltségének*, akik szintén több alkalommal juttattak el könyvtárainkba könyveket. Végül, de nem utolsósorban kedves kollégámnak, barátunknak, *Antal Miklósnak*, aki most – nem kis bánatunkra – felmentési idejét tölti, s aki nélkül el sem tudjuk képzelni a Vásárosnaményi Városi Könyvtárat. Évek hosszú során át segített sok megoldhatatlannak látszó problémán, ügyes-bajos dolgainkban hozzá mindig bizalommal fordulhattunk, közvetített a magyarországi és a kárpátaljai könyvtárosok kapcsolatfelvételében, rajta keresztül minden nekünk szánt könyvet hiánytalanul megkaptunk. Kezdeményezője volt a számunkra nagy jelentőségű vers- és prózamondó iskolások versenyének, az évente megrendezendő Beregi Ünnepi Hetek keretén belül. Neki köszönhetjük, hogy évek óta 4-5 kárpátaljai tanuló 1-2 hetet tölthet el az Ibrányi olvasótáborban.

Engedjessék meg nekem, hogy a fent említetteknek és az összes jelenlé-

vőknek kívánják a jó Istentől erőt, egészséget, szívből jövő lelkes hozzáállást a mi könyvtári ügyünkhöz.

Kárpátalja népének, valamint a Magyarországról és más országokból ide látogató magyaroknak szükségük van legalább egy magyar könyvtárra, hogy a táj történelmét, sorsfordulóit, népének szellemi törekvéseit és csatározásait, szokásait könyvben bemutathassa.

Kárpátalja az örök természeti szépség vidéke, ami ide vonzza nyomorúságos életünkbe is azokat, akik hódolnak e táj csodáinak. Szívből reméljük, hogy magas hegyeink, apró falvaink, kis könyvtáraink, meleg, baráti kézfogásaink emléke elkíséri önöket. Köszönöm.

Lőrincz Livia

a Beregszászi Könyvtárhálózat igazgatója, Kárpátalja

A könyvellátás gyakorlatilag megszűnt

„Mondhatni abból élünk, amit Magyarországról kapunk”

Tisztelt kollégák!

A Beregszászi Városi Gyermekkönyvtár vezetőjeként engedjék meg nekem, hogy egy vallomással kezdjem el a mondanivalómat: Soha nem készítettem könyvtárosnak – és most mégis abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a könyvtári munkát nemcsak hivatásomnak, hanem hobbimnak is tekinthetem. Mint gyermekkönyvtáros hiszem és vallom, hogy a szülői házban látott példa – az, hogy családom könyvszerető, olvasó család volt és én is úgy nőtem fel, hogy amióta megismertem a betűt, azóta folyamatosan és mindig olvasok, meghatározója lett egész életemnek.

Tudom, nem minden gyermeknek adatik meg, hogy szüleitől tanulja el a könyvek iránti szeretetet, tiszteletet. Nagyon sok olyan gyermekkel találkoztam hosszú pályafutásom során, akik otthonukban nem találkoztak könyvekkel egyáltalán, leszámítva persze a kötelező tankönyveket. És ezek a gyerekek nem is mindig a legszegényebb családok gyermekei voltak! Pedig az elmúlt időkben nem lehetett panaszunk a könyvellátásra!

A könyvesboltok polcai tele voltak könyvekkel, óriási választék volt gyermekirodalomból is, elérhető áron bárki megvehette a szebbnél szebb mesékönyveket, ifjúsági regényeket vagy gyermeklexikonokat. Ám, mint mondtam, a szociális háttér és a család mindenkor meghatározója az olvasói kultúra kialakulásának. Sajnos, az évek múlásával ez a helyzet nemhogy javult volna, inkább egyre romlott.

Most a könyvesboltokban – ahová egykor a könyveket szerető emberek nap mint nap betértek mazsolázni az új könyvek között – csak az üresen ásitó polcokkal találják szembe magukat, vagy könyvek helyett mosószeret, cipőt, esetleg villamosipari dolgokat találhatnak. Néha mégis feltűnik itt-ott a polcokon egy-egy szépen illusztrált meséskönyv, de olyan irreálisan magas áron, hogy kevés szülő engedheti meg magának azt a luxust, hogy megvásárolja gyermekének.

Igy aztán a könyvtárak – esetünkben a gyermekkönyvtár – maradtak az

olvasni vágyó gyermekek számára egyetlen lehetőségként. Ezt a lehetőséget kell nekünk, könyvtárosoknak kihasználni, mert határozott véleményem, hogy a gyermekkönyvtárosokon nagyon sok múlik; óriási szerepük van az olvasás megszerettetésében és az olvasók felnőttekké való nevelésében.

Városunkban eredetileg két gyermekkönyvtár működött: a járási gyermekkönyvtár és a városi gyermekkönyvtár. Azért használok a múlt időt, mert a járási gyermekkönyvtár jelenleg nem látogatható: új helyre kényszerült átköltözködni, egy olyan épületbe, ahol hosszú éveken keresztül egy finommechanikai üzem működött, sőt egyik részlege még ma is üzemel. Teljes felújításra, átépítésre szorulna az egész épület ahhoz, hogy valamikor is igazi otthont adhasson egy könyvtárnak. Ez az épület – a hajdani Törvényszék –, valamikor városunk egyik legszebb épülete, büszkesége volt. Anyagiak hiányában a felújítást, tatarozást a mai napig sem tudták elkezdni, így lassan már egy éve, hogy a Városi Gyermekkönyvtárra hárul a feladat, hogy irodalommal lássa el a város összes iskolájának tanulóit, és segítségére legyen az iskolai könyvtáraknak is.

Ez meglehetősen nagy terhet ró könyvtárunkra, mert éveken keresztül a járási gyermekkönyvtár volt hivatva ellátni kötelező olvasmánnyal az ukrán iskolák tanulóit, míg viszont mi a városunkban működő magyar iskolákkal vagyunk régóta szoros kapcsolatban.

A 39 000 egységből álló állományunkat ukrán, magyar és orosz nyelvű irodalom képezi; ebből a magyar nyelvű irodalom – az összállománynak 22%-a – bizony nagyon kevés, ha összevetjük a magyar nyelven olvasó gyermekek létszámával, mely kb. 1900 fő. Mert most, hogy a kényszerhelyzet hatása alatt az ukrán iskolákban tanuló sok-sok magyar gyermek is felfedezte könyvtárunkat, a kötelező iskolai olvasmányok mellett egyre gyakrabban kölcsönöznek tőlünk magyar nyelvű kiadványokat.

Sajnos, az állományunk nagyon hiányos. Hiányoznak a magyar iskolák, a magyar gimnáziumi tanulóink számára az oly fontos kiadványok, mint a tanulmányokat kiegészítő tanulmányok, irodalmi kritikák, történelmi, honismereti munkák, természettudományi lexikonok, kézikönyvek és egyéb kiegészítők. A legsajnálatosabb, hogy itt nálunk anyagi támogatást nincs kitől várnunk; a könyvellátás egyszerűen minősíthetetlen, gyakorlatilag megszűnt. Mondhatni csak abból élünk, amit Magyarországról kapunk, részben az OSZK-tól (amiért itt és most szeretnék köszönetet mondani), és sok más magyarországi könyvtártól gyűjtés útján, amiért szintén hálával tartozunk valamennyiüknek; külön megköszönve *Antal Miklós* úrnak, a Vásárosnaményi Városi Könyvtár igazgatójának segítségét, aki az adományokat hozzánk eljuttatja.

Itthoni viszonylatban egyedüli segítségünkre az Intermix Kiadó gondozásában megjelentetett és nekünk adományozott számos irodalmi alkotás van, amelyben bőven akad a gyermek olvasók számára is olvasnivaló, s amely nagy segítséget nyújt nekünk abban, hogy szűkebb hazánk, Kárpátalja íróinak, költőinek munkásságával is megismerkedhessünk, kis olvasóinkkal is megszeretessük műveiket, írásaikat. Am sajnos, ez mind kevés, legjobban azzal tudom jellemezni könyvellátásunkat, ha az önök tudomására hozom, hogy mi magunk ebben az évben (1994. május 13.!) még egyetlen darab könyvet sem tudtunk vásárolni. A gyerekek pedig jönnek, egyre jönnek, hál'Istennek, és nincs rosszabb, mint amikor a könyvet kikölcsönözni vágyó gyermeknek azt kell mondani: nincs!

A rendszerváltás előtti évek sok fölösleges sallangot, terhet kényszerít-

tettek a könyvtári dolgozókra, amiről az idők folyamán bebizonyosodott, hogy mennyire felesleges és hiábavaló munka volt, és nagyon sok értékes idő elraboltak vele tőlünk és az igazi, a valós cél elérésének lehetőségétől. Utalok itt a mindnyájunk által ismert politikai és vallásellenes nevelésre, a rengeteg fölösleges papírmunkára.

Az azóta eltelt idő sok változást hozott számunkra ezen a téren, és bár anyagilag sokkal rosszabbul állunk mint valaha, én mégis úgy érzem, hogy sokat javult a gyermekkönyvtárakban a nevelő munka, mert végre élő, hús-vér gyermekekkel dolgozhatunk.

Bizony sok mindent kell mindnyájunknak megtanulni, újra tanulni rövid idő alatt – ám ebben nagy segítségünkre vannak magyarországi könyvtárakban tett látogatásaink és azok a szakmai találkozók, ahova minket is meghívtak.

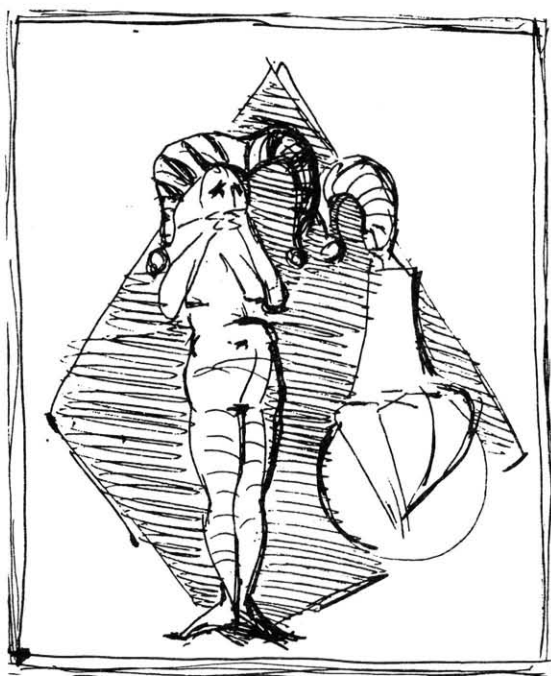
Az ottani könyvtárakban tett látogatásaink során jöttünk rá arra az alapvető igazságra, hogy az első és legfontosabb teendők, hogy a gyerekeket becsalogassuk a könyvtárakba, és ehhez a legegyszerűbb és legősbibbi módszer az, ha hagyjuk a gyerekeket játszani! Bizony, játszva lehet legjobban megszertetni a gyerekekkel az olvasást!

Elgondolkodtató volt látni egy-egy jól felszerelt, számítógépekkel és zenei állománnyal rendelkező gyermek-, illetve iskolai könyvtárat, ahol a könyvektől, folyóiratoktól roskadozó polcok között játék kuckók voltak berendezve a kisebbeknek, és senkit sem zavart az ott hangoskodó, önfelédten hancúrozó apróságok játéka. Őszintén, lelkesedve tanultunk az ott látottakból, és hazatérve azonnal követtük a jó példát, de persze a mi lehetőségeink szabta határokon belül. Összegyűjtöttük otthonainkban a még fellelhető, a mi gyerekeink számára már szükségtelen és régen kinőtt játékszereket, társasjátékokat, bábukat, s aztán az iskolában tett látogatásaink idején, a könyvtári órák levezetése alatt felhívtuk a gyermekek figyelmét kezdeményezésünkre.

Az eredmény fényesen igazolta elképzelésünket, a gyerekek egyszerre 8-10 fős csoportokban jöttek hozzánk, és járnak azóta is a könyvtárba nap-nap után, és boldogan játszanak. Nagyon sok kisgyerekeknek ez az egyetlen lehetősége a játékra, hiszen egyre több a szegény család, ahol a pénz kenyérré is kevés, nemhogy játékok vásárlására.

A gyerekek önfelédten játszanak, szórakoznak – aztán egyszerre csak belefáradnak, és nyúlnak a könyv után. És itt kezdődik a mi szerepünk: meseolvasás, közös játékos verstanulás: Ki írta? Mi a címe? Tudnád-e folytatni? A gyerekek érdeklődnek, kérdeznek, ismerkednek – és mi válaszolunk, magyarázunk. Milyen kösszű így megjegyezni, hogy milyen logikus rend szerint vannak csoportosítva a könyvek, hogyan használják a katalógust, hogyan kereshetik meg a kedvenc mesekönyvet, hol lehet segítséget találni a dolgozatok megírásához a könyvtárban, hogyan használják a lexikonokat, kézikönyveket, folyóiratokat. Játékosan, különböző korosztályú csoportok számára közérthető nyelven igyekszünk ajánlani az olvasnivalót és megbeszélni az olvasottakat. Mert maradandó nyomot csak akkor hagy az olvasás, ha van kivel azt megbeszélni! Különösen jól bevált ez a módszer a könyvtári órákon, amit főleg alsó osztályokban vezetünk folyamatosan idestova 15 éve.

Nem túl nagy a városi gyermekkönyvtár, kicsi az olvasóterme is, kevés gyerek fér el egyszerre benne. Ez adta az ötletet annak idején, hogy egy olyan iskolában, ahol nagyon szegényes a könyvtári állomány, az osztályokba járva vezessük le a könyvtári órákat. Így esett a választás a Beregszászi 6.sz.



általános magyar iskolára. Nos, az évek folyamán ez aztán lassan tradícióvá vált, nagyon szoros kapcsolat alakult ki a könyvtár és az általános iskola között. Sok-sok rendezvény – irodalmi vetélkedő, játékos Ki mit tud? – levezetésében vagyunk partnerek, és szívesen nyújtunk segítséget az iskoláknak. És mindig szívesen lát bennünket az iskola falai között úgy a tanári kar, mint a diáksereg.

Nincs nagyobb öröm a játékra kiéhezett gyermekek számára, mint amikor a könyvajánlást a kezünkre felhúzott két bábú, a Tudomka és Nemtudomka, vagy más esetben a Mackó Muki vezeti. Az ő segítségével tudtuk rávenni kis olvasóinkat az alsó osztályokban az olvasmánynapló vezetésére. Velük mindig szívesen beszélgetnek a könyvekről és az ő tanácsukra választanak olvasmányt is.

Ezeknek a kisgyerekeknek a kapcsolata a könyvtárral később, a felsőbb osztályokba lépve sem szakad meg. Igénylik a segítségünket, és érdekes megfigyelni ahogy az évek telnek és ők egyre nagyobbak lesznek, hogyan élik meg a könyvtárat és mit várnak tőle.

Biztos vagyok benne, hogy az itt jelenlévő kollégák nagy többsége találkozott azzal a határokat nem ismerő, kicsit sértő véleménnyel, hogy a könyvtári munka a világ legegyszerűbb munkája, ha jól meggondoljuk, semmilyen szakmai tudást nem igényel, bárki lehet könyvtáros, aki szeret olvasni. Sőt, a könyvtár létének szükségességét is gyakran megkérdőjelezzik. Nekem nagyon rosszul esnek az ilyen és ehhez hasonló kijelentések, mert minden munkát lehet jól és rosszul végezni, szívvvel vagy közönyösen, de a nehéz körülmények ellenére is lelkesen dolgozó könyvtárosok munkáját nincs joga senkinek lekicsinyelni, semmibe venni.

Mert bár igaz, hogy mi, könyvtárosok csak nagyon szürke eminenciásai vagyunk a kultúrának, de ahol nincs könyvtár, ott nincs kultúra, és ahol nincs kultúra, az a társadalom halálra van ítélve. A kultúra bölcsője a könyv, a mi célunk pedig az olvasóvá nevelés. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Weinrauch Katalin

Töredék Kárpátaljáról

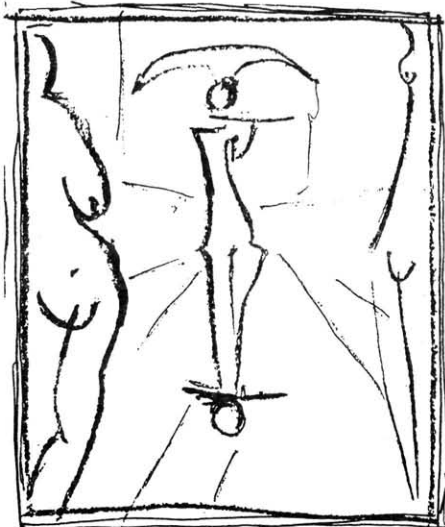
Előadásomat már megtartottam, enged a feszültség, pásztázom az arcokat, kik ülnek velem szemben, milyen tekintetek, kik is hát a könyvtárosok Kárpátalján. Közben *Lőrincz Livia* a beregszászi könyvtár vezetőjének köszöntő, szabadkozó szavai: életében először fog magyar hallgatóság előtt magyarul előadást tartani...

Mellettem ül *Kiss István*, szakközépiskolai helyettes igazgató, őt kérdezem közben a helyi viszonyokról. Igaz-e, hogy átszámított fizetésük 500-1000 forintnak megfelelő összeg? Félmosollyal javít. Ennél azért több! Havonta 1-2000 Ft-ot lehet talán átlagos pedagógusi fizetésnek mondani, de – teszi hozzá gyorsan – a helyzet tényleges megértéséhez tudnom kell, ő személy szerint a márciusi fizetésének még csupán 40 százalékát kapta meg. (Május 13-ig.)

Az előadások után a Magyarországról hozott könyveket nézegetik, válogatják a beregi, tiszaháti, kárpátaljai kollégák. Beszélgetés közben akaratlanul is a döntés mozdulata érdekel. Legkelendőbb a *Károlyi Gáspár* által fordított Biblia (Gúta, 1500 lakosú színmagyar református falu könyvtárosa is többet vinne, hiszen egy példány sincs a könyvtárban, de nem lehet, mert akkor nem jut a többinek – máshol sincs), meg a Helyesírási tanácsadó- és az Értelmező kéziszótár. A mozdulatok egyértelműsége kíváncsivá tesz, s a

kérdésre válaszként magasba lendülő kezek csapata feleli, kiáltja, sóhajtja: ezek az alpművek hiányoznak Kárpátalja városi és községi könyvtáraiból!

Másnap kirándulás Munkácsra, s persze elsőként a híres vár. A kis csapat éppen csak eltűnik a meredek szerpentin kanyarjában, én őrzöm a buszt, maradok. Idős, de mozgékony, mosolygós arcú fejkendős asszony integet, mondani akar valamit, fontosat. „A jövő héten lesz éppen öt éve, hogy nekem megjelent a mi Urunk. Gyönyörű fényes volt az arca...” – és persze üzent általa az emberiségnek, hogy a fiatalok nem hibásak, de már nem sok kegyelmi időnk van, most kell megtérni, és a





japánok lopják éjszakánként a Holdat – ő minden éjjel felébred a repülők zajára ... ömlik, zuhog megálíthatatlanul a téboly. Közben előveszi a Pápától kapott – már négy külön részre esett – válaszlevelet, olvassam! Őt egyébként Teleky Annának hívják. Igen, igen és a család? Ó, a férje még a Don-kanyarban elesett, ikerfiai voltak, a kisebbik 10 évesen a Latorcába veszett, a nagyobbikat, a gyönyörű, okos, erős, tehetséges fiát 25 évesen egy részeg tatár lefejezte éjjel a városi parkban és amikor a kellett volna már a temetésre menni, akkor úgy érezte, ő most a menyasszony... És a japánok lopják a holdat... De mi történt a kezével? Ó, elvágta az ablaküveg, de már gyógyul, a diólevéltől, a nyugdíja 100 ezer kupon, ezért 0,5 kg húst vagy 1,25 kg vajat lehet venni – havonta egyszer! Esténként elmegy a kaszárnyához, s a kerítésen át kéri: fiúk, ha nektek se lesz kevesebb, adjatok valamit ennem! Naponta kap vacsorára valót, s tán még másnapra

is jut. Végül, bizalmas közelségben súgja, ha pénzt akarnék adni, nem utasítaná vissza, illetve majd amikor a többiek visszaérkeznek, szóljak én nekik, mástól is elfogadná. Sokáig hallgatók.

Este csendes beszélgetés a vendéglátókkal, visszaigazolják a nyugdíj nagyságrendjét, ez volt az örület, mai, színjőzan, realista eleme. Mások is ennyit kapnak, s csak a kert, a tyúkok, meg a családi segítség menti meg az öregeket az éhezéstől, a legrosszabbtól.

„A léleknek is rétegesen kell öltözködnie, álomba, emlékebe, hagyományba...” – mondja Kányádi Sándor. Meg humorba, iróniába, teszem hozzá mikor hallom, látom, hogy Beregszászon mindenki órája a magyarországi időt mutatja, miközben a menetrend, a hivatal, a közélet a kijevei időszámítás szerint működik. S az idegen belépőtől nyugtalankodó, korcs házörző ebet a házigazdák Hruscsovnak szólítják.

Nagy Attila